

КОРОТКИЙ ОГЛЯД

ЕКОНОМІКИ

США

Порт у Балтіморі, так само як численні порти східного узбережжя, північного узбережжя Мексиканської затоки й західного узбережжя, свідчить про зростання ролі торгівлі в економіці США.

E

кономісти часто кажуть, що, коли Сполучені Штати чхають, у решти світу з'являється нежить. Згідно з даними такої неприбуткової організації, як Рада з конкурентноспроможності, з 1995 по 2005 рік Сполучені Штати практично забезпечили третину світового економічного розвитку.

З 1983 по 2004 рік стрімке розширення імпорту Сполученими Штатами зумовило зростання світового експорту на 20%.

За даними Науково-дослідницької служби Конгресу США, на країни, що розвиваються, у 1985 році припадало 32,8% американського експорту, а у 2006 році – 47,0%. Продукція країн, що розвиваються, у 1985 році становила 34,5% американського імпорту, а у 2006 році – 54,7%.

Економіка Сполучених Штатів промчала крізь початок 2000-х років, неначе потужний повнопривідний позашляховик, який, перемішуючись бездоріжжям, здолав кілька складних перешкод, серед яких – обвал фондового ринку, терористичні напади, війни в Іраку й Афганістані, скандали довкола звітності великих корпорацій, руйнування, спричинені ураганами, підвищення цін на енергоносії та занедінення нерухомості.

Після невеликого спаду у березні-листопаді 2001 року американська економіка відновила своє зростання, яке у 2002–2006 роках в середньому становило 2,9%, тоді як рівні інфляції, безробіття і банківських кредитних ставок були порівняно низькими.

За багатьма показниками економіка Сполучених Штатів залишається найпотужнішою, найбільш конкурентноспроможною і найвпливовішою у світі. Однак вона сама зазнає дедалі сильнішого впливу економічних процесів, які розвиваються в інших країнах з динамічною економікою, і перед нею постають як внутрішні, так і зовнішні проблеми.

Тож який зміст ми вкладаємо у поняття «американська економіка»?

Товари і послуги

Hаціональна економіка – це виробництво товарів і надання послуг у країні. Відображенням сукупного економічного результату, створюваного працею і капіталом, у Сполучених Штатах є внутрішній валовий продукт (ВВП).

Робітники використовують для виробництва товарів і надання послуг капітал і природні ресурси. До природних належать ресурси, які постачає планета Земля: повітря, вода, деревина, угілля, ґрунти.

Капітал може бути фізичним – верстати, машини, технології (новітні і традиційні), базуватися на інтелектуальній власності – патентах, авторському праві, торговельних марках, а також мати в своїй основі людський чинник – кваліфікацію, майстерність і досвід працівників.

Переважну більшість природних ресурсів у Сполучених Штатах постачають землі, що перебувають у приватній власності громадян чи корпорацій або орендується у державі на національному рівні чи в урядів штатів. Уряди регламентують використовування природних ресурсів, зокрема заінснюють контроль за забрудненням довкілля.

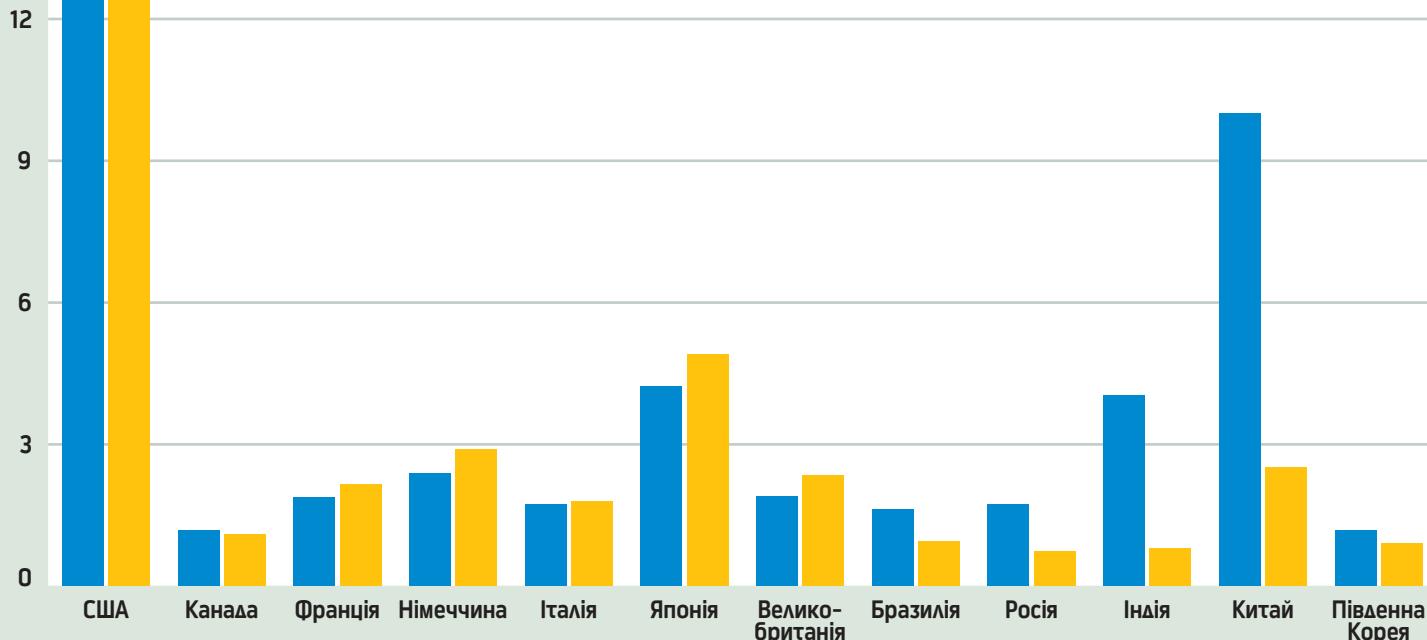
Сполучені Штати багаті на корисні копалини, хоча максимальні обсяги видобутку деяких із них, зокрема нафти, вже у минулому. В країні багато родючих, придатних для сільського господарства земель і помірний клімат. Вона має широкі узбережжя Тихого та Атлантичного океанів і Мексиканської затоки.

Внутрішній валовий продукт – ВВП, представлений як за паритетом купівельної спроможності (ПКС), так і за офіційним валютним курсом (ОВК) (у трильонах доларів)

15

ПКС – паритет купівельної спроможності.
ОВК – офіційний валютний курс.

За різними показниками, Сполучені Штати володіють від 20 до 30% світового ВВП. Паритет купівельної спроможності – це курс перерахунку валют у єдину валюту, який урівнює купівельну спроможність різних валют.

Її річки, що течуть з глибини континенту, а також п'ять Великих озер створюють додаткові можливості для розвитку транспорту. Розвинута мережа річкових, залізничних, автомобільних і повітряних шляхів зв'язує усі 50 штатів країни в єдиний економічний вузол.

Більшість американських технологій та іншого фізичного капіталу перебуває в індивідуальній і корпоративній власності. Американська економіка надзвичайно насычена інформаційними технологіями, на розвиток яких припадає переважна частина економічного зростання впродовж останнього десятиліття. Правила купівлі, продажу і використовування капіталу встановлює уряд.

Інтелектуальна власність належить окремим громадянам, корпораціям, університетам та іншим науково-дослідним установам. Збитки від незаконного використовування у всьому світі захищених авторським правом американських фільмів, музичних компакт-дисків і програмного забезпечення, а також патентованих інженерних рішень оцінюють в мільярди доларів щороку.

З 1863 року, коли у Сполучених Штатах під час Громадянської війни було скасовано рабовласництво, всі американські робітники володіють своєю робочою силою і можуть вільно продавати її роботодавцям або працювати на себе (явище, відоме як самозайнятість). Уряди встановлюють правила найму робітників і використання робочої сили.

Для виробництва товарів і надання послуг бізнес-менеджери повинні організувати і об'єднати працю, капітал та природні ресурси у відповідь на ринкові сигнали. При традиційній організації бізнесу менеджмент здійснюють через послідовність команд, спрямованих згори донизу. На типовому підприємстві, напри-

клад, розпорядження надходять від вищого керівництва, метою якого є ефективне керування бізнесом у цілому, через середні ланки менеджменту до бригадирів у цехах.

У деяких випадках бізнес організовують гнучкіше, зокрема у високотехнологічному виробництві, де висококваліфіковані працівники повинні швидко розробляти і модифікувати продукт, а також пристосовувати його до потреб споживача. У таких компаніях використовують «вирівняння» схему організації виробництва, яка передбачає зменшення кількості менеджерів, повноваження яких передають міждисциплінарним групам працівників. Часто групи утворюють з метою виконання певного проекту, а потім, після завершення робіт, розформовують, а їхні члени переходят до інших груп, де перед ними ставлять уже інші завдання.

Отже, що насправді виробляє економіка США?

Економіка послуг

 2006 році на послуги, надані приватним сектором економіки, припадало 67,8% ВВП США, в основному завдяки послугам на ринку нерухомості й фінансів, зокрема у банківській, страховій та інвестиційній сферах. Іншими різновидами послуг є гуртова і роздрібна торгівля, транспорт, медичне обслуговування, правова допомога, науково-дослідна та консалтингова діяльність, освіта, мистецтво, розваги, оренда приміщень, а також послуги, що надаються рекреаційними комплексами, готелями і ресторанами, барами та іншими закладами громадського харчування.

Пагорби намоченого зерна у штаті Канзас нагадують про те, що сільське господарство, яке становить лише невелику частку ВВП, є важливою галуззю економіки США.

На випуск товарів припадало 19,8% ВВП, зокрема на промисловість, тобто виробництво комп'ютерів, автомобілів, літаків, устаткування, – 12,1%, будівництво – 4,9%, розробку нафтових, газових та інших родовищ корисних копалин – 1,9%, сільське господарство – близько 1%.

Федеральний уряд, уряди штатів і місцеві органи влади становлять у сумі решту – 12,4% ВВП.

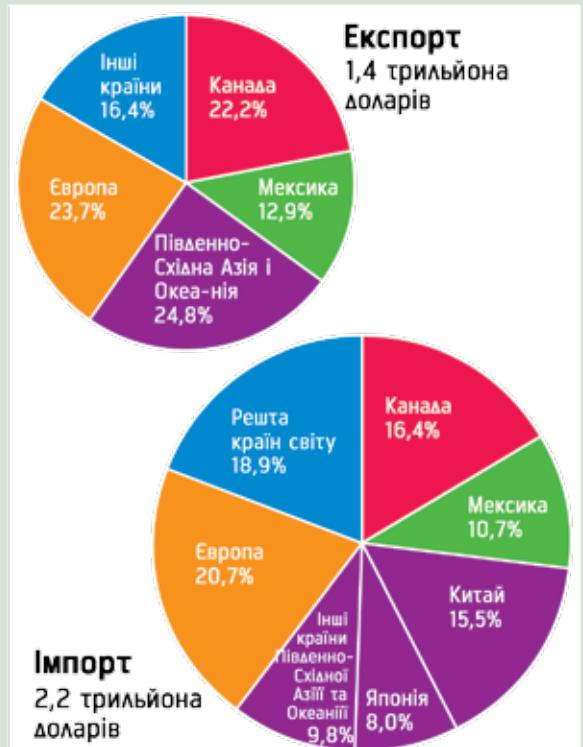
Найшвидше розвиваються сектор фінансових, науково-технічних і професійних послуг, виробництво товарів тривалого користування, особливо комп'ютерів і електроніки, а також ринок послуг у сфері нерухомості й охорони здоров'я.

Структура ВВП за галузями економіки у 2006 році (у відсотках)

На послуги, зокрема у банківській сфері, тортівлі, транспорті й охороні здоров'я, припадає дві третини суми ВВП Сполучених Штатів.

Експорт та імпорт США у 2006 році

Тоді як Сполучені Штати підтримують торговельний надлишок у сфері послуг, існує великий дефіцит у сфері торгівлі товарами.

У структурі ВВП продовжує зменшуватися частка сільського господарства, гірничовидобувної та деяких інших видів промисловості, зокрема текстильної.

«Низькотехнологічне виробництво товарів широкого вжитку зникає зі Сполучених Штатів, переходячи до країн, що розвиваються, де рутинне виробництво можна здійснювати з меншими затратами», – стверджує Рада з конкурентноспроможності.

І все ж Сполучені Штати залишаються лідером промислового виробництва, випустивши у 2005 році промислової продукції на 1,49 трильйона доларів, тобто у 1,5 раза більше, ніж їхній найближчий конкурент Японія. За обсягами виробництва сільськогосподарської продукції США поступаються лише Китаю та Індії.

Незважаючи на те, що сільське господарство нині становить лише невелику частку ВВП, фермери є впливовою економічною і політичною силою. У 2002 році ринкова вартість сільськогосподарської продукції, виробленої у США, становила понад 200 мільярдів доларів, з яких 45 мільярдів доларів припадало на продукцію тваринництва, близько 40 мільярдів – на зернові, зокрема кукурудзу і пшеницю, та олійні культури, наприклад, сою, близько 24 мільярдів – на яйця і птицю, 20 мільярдів – на молоко і молочні продукти, 12 мільярдів – на продукцію свинарства.

Хоч у Сполучених Штатах налічується понад 2 мільйони фермерських господарств, на ринку домінует лише невелика частка великих корпоративних господарств: на 1,6% ферм у 2002 році припадала половина загальних обсягів продажу сільськогосподарської продукції.

Незважаючи на загальний торговельний дефіцит, Сполучені Штати розширили експорт своєї сільськогосподарської продукції, який у 2007 році оцінювали у 78 мільярдів доларів. Більша його

На будівництво припадає близько 5% ВВП Сполучених Штатів. На фото – робітник, який припасовує трубу на будівництві автозаправної станції у штаті Джорджія.

частина буде спрямована у країни Азії, однак країнами, які найбільше забезпечували приріст американського сільськогосподарського експорту, останнім часом були Канада і Мексика. Сполучені Штати експортують близько чверті своєї сільськогосподарської продукції.

ША характеризуються істотним переважанням експорту над імпортом у сфері послуг, яке у 2006 році становило 79,7 мільярда доларів. Найголовніша стаття експорту послуг – організація подорожей іноземців у Сполучені Штати, завдяки якій минулого року було отримано 85,8 мільярда доларів.

На противагу цьому, зберігається і дедалі поглибується істотний торговельний дефіцит США у сфері торгівлі товарами. Сполучені Штати експортували у 2006 році товарів на суму, трохи більшу за 1 трильйон доларів, тоді як імпорт перевищив 1,8 трильйона доларів.

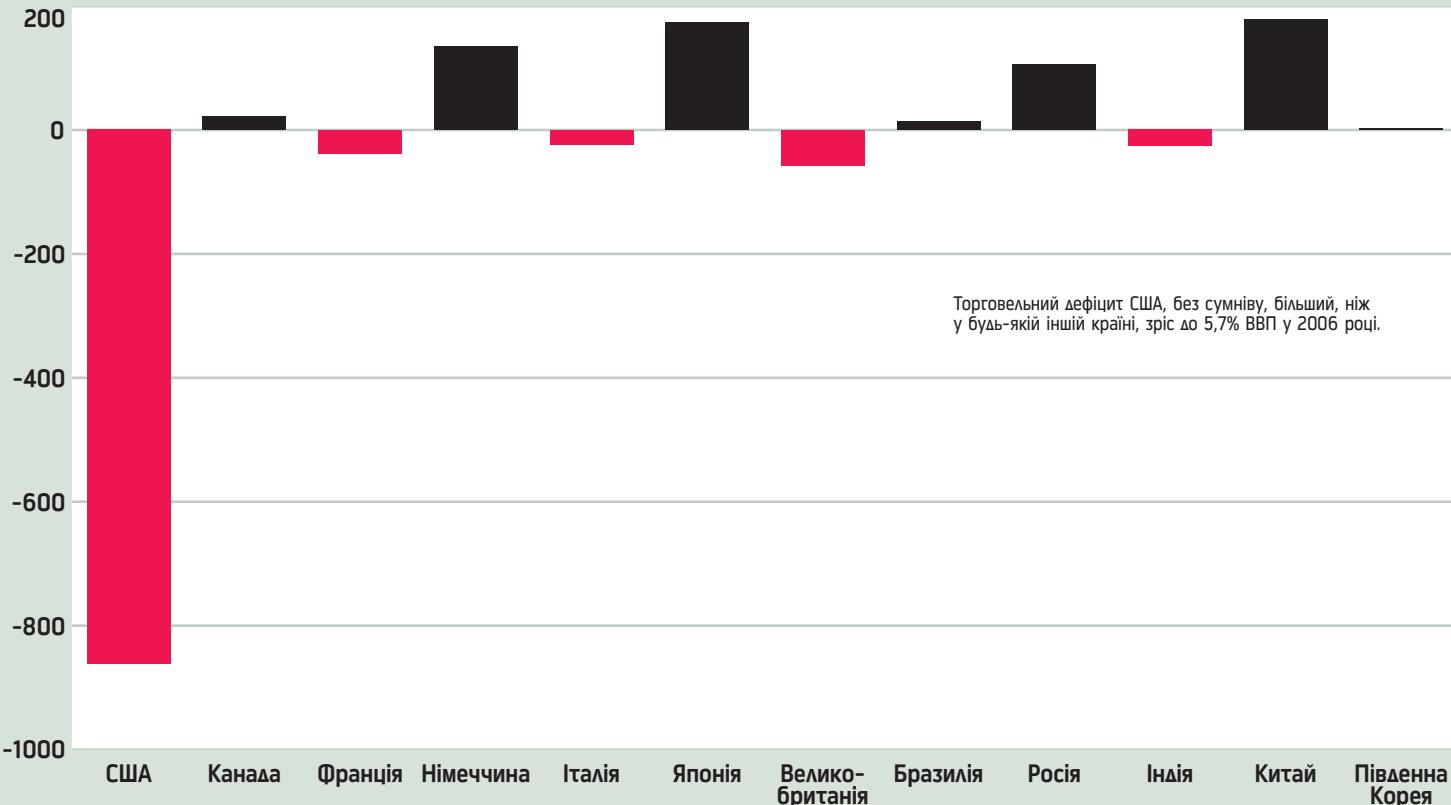
Поки що найважливішою статтею імпорту є автомобілі та автозапчастини (211,9 мільярда доларів) і сира нафта (225,2 мільярда доларів). Серед країн, звідки США ввозять промислову продукцію, чільні місця посідають Канада, Китай, Мексика, Японія, Німеччина.

Провідними статтями американського експорту у 2006 році були автомобілі та автозапчастини, напівпровідники і літаки цивільної авіації. Головними імпортерами продукції США є Канада, Мексика, Японія, Китай і Великобританія.

У 2002–2006 роках, незважаючи на розширення американського експорту промислової продукції на 33%, імпорт зріс іще більше (на 52%) і дефіцит у торгівлі товарами за цей період майже подвоївся.

Торговельний надлишок чи дефіцит, 2006 рік

(у мільярдах доларів США)

Торговельний дефіцит в обсягах 758,5 трильйона доларів, який у 2006 році становив 5,7% від ВВП, багато фахівців вважають свідченням нестабільності американської економіки, котра покладається на подальше розширення іноземних інвестицій, що дають змогу покрити його.

Що ж робить економіку США такою динамічною?

Творче руйнування

Завдяки наявності широких земельних угідь, покладам корисних копалин, стабільному уряду і кваліфікованій робочій силі американська економіка має деякі конкурентні переваги на світовому ринку. Важливо й те, що вона з готовністю витримує радикальні зміни і навіть охоче йде назустріч їм.

Американська економічна система ілюструє таке притаманне вільному ринку явище, як «творче руйнування», що його описав у ХХ сторіччі австрійський економіст Йозеф Шумпетер. Робочі місця, компанії і навіть цілі галузі виробництва з'являються і зникають.

Навіть міста і регіони розростаються і, не в змозі пристосуватися до вимог часу, тануть, як це трапилося з цілою низкою населених пунктів індустриального Північного Сходу, Середнього Заходу та деяких сільськогосподарських штатів Великих рівнин, котрі позбулися значної частки свого населення, що виїхало протягом кількох десятиліть до інших міст і регіонів.

В умовах вільного ринку рішення про те, що виробляти і яку ціну на продукцію встановлювати, диктують не уряди і потужні бізнесові угруповання, а попит і пропозиція, що формуються незалежними покупцями і продавцями, кількість яких

"Trans World Airlines" була однією з десятків тисяч приватних компаній, які щороку оточують себе банкротами і закриваються, іноді назавжди.

може коливатися від одного десятка до багатьох мільйонів. Ціни, що встановлюються у такий спосіб, найкраще відображають вартість товарів і послуг і сприяють виробництву найпотрібніших із них.

Американці вважають вільний ринок і засобом забезпечення особистої та політичної свободи й запобігання концентрації влади. Федеральний уряд США відновив свою прихильність до ринкових механізмів у 1970-х роках, коли скасував закони, що впродовж кількох десятиліть захищали від ринкової конкуренції деякі галузі економіки, зокрема вантажний автотранспорт, цивільну авіацію і телекомунікації.

Напружена конкуренція і державне регулювання, що йде в ногу з технологічними змінами, зробили економіку Сполучених Штатів високопродуктивною і забезпечили американським сім'ям відносно високі доходи. Продуктивність праці у США різко зросла у 1990-х роках і досягла максимального приросту у 2002 році, коли він становив 4,1%. Це зміцнило лідерські позиції Америки порівняно з Європейським Союзом і Японією, насамперед завдяки активному впровадженню інформаційних технологій. Відтоді приріст продуктивності праці почав знижуватися і у 2006 році встановився на рівні 1,6%.

Динамічна економіка передбачає свободу невдачі. У Сполучених Штатах провал у бізнесі не призводить до соціального стигматизму, як це буває у деяких інших країнах. Саму невдачу часто розглядають як набуття цінного досвіду підприємцем, який наступного разу, можливо, досягне успіху.

У 2005 році уряд США зареєстрував створення 671 тисячі нових підприємств і закриття 544 тисяч наявних. Щороку свою діяльність починає велика кількість маловідомих фірм, деякі з них розвиваються, а деякі занепадають.

Щороку банкрутіють десятки тисяч компаній, причому деякі з них закриваються назавжди. У 2005 році банкрутами визнали себе 39 тисяч підприємств.

У Сполучених Штатах припиняють своє існування навіть великі й добре знані компанії. "Trans World Airlines", "United Air Lines", "Delta Air Lines", "Northwest Airlines", "US Airways", "Continental Airlines", "Eastern Airlines" і "Pan Am" – це лише неповний перелік авіаперевізників, які оголосили про своє банкрутство після того, як у 1979 році було запроваджено дерегуляційні заходи, що активізували конкуренцію. Деякі з них поновили свою діяльність, інші

ж зникли назавжди, а їхні активи поглинули ті компанії, що вижили у конкурентній боротьбі.

Ще однією ознакою американської економіки є динамізм. З 12 компаній, внесених до списку Доу Джонса у 1986 році, коли було запропоновано цей знаменитий індекс фондового ринку, у ньому залишилася лише одна – "General Electric". Всі інші поступово зникали зі списку в міру того, як ставали надбанням інших компаній, дробилися, дрібнішали, втрачали колишню роль в економіці або просто розпадалися. Деякі компанії з переліку Доу Джонса, що прийшли їм на зміну, започатковувалися як малі підприємства.

Чи допомагає динамізм американської економіки пояснити наявність великої кількості малих підприємств у США?

Бізнес великий і малий

Mалі підприємства, тобто такі, на яких працює менше ніж 500 чоловік, мають велике значення для економіки Сполучених Штатів. Вони здатні швидко відгукуватися на зміну економічних умов і потреб споживачів і пропонувати інноваційні підходи до вирішування проблем виробництва. Створювана ними частка несільськогосподарського компонента ВВП у 2004 році сягнула 50,7%.

За даними Адміністрації США з малого бізнесу, з приблизно 26 мільйонів американських фірм переважна більшість, тобто 97,5%, дуже невеликі й налічують до 20 працівників. Водночас усі разом вони забезпечують створення половини несільськогосподарського ВВП. На них же у минулому десятиріччі припадало від 60 до 80% усіх новостворених робочих місць.

"Federal Express", компанія, що надає поштові послуги тут, у Сан-Франциско, та додрібляє товари до багатьох інших міст по всій планеті, починала свою діяльність як мале підприємство.

Багато підприємців починали власну справу, працюючи на саморобних верстатах у власних гаражах. Кілька з них розвинули свій бізнес і перетворили його на велику потужну корпорацію. Прикладами можуть бути розробник програмного забезпечення "Microsoft", служба доправи "Federal Express", виробник спортивного одягу "Nike", Інтернет-провайдер "AOL" та виробник морозива "Ben & Jerry's".

Численними малими підприємствами керують жінки. У 2002 році власниками 6,8% несільськогосподарських підприємств були громадяні латиноамериканського походження, 5,2% - афроамериканці, 4,8% - вихідці з країн Азії, 0,9% - нашадки американських індіанців і корінних жителів Аляски, 0,1% - представники корінного населення Гаваїв та інших тихоокеанських островів.

У малому бізнесі зайнята приблизно половина всіх найманых робітників США, загальна кількість яких становить 153 мільйони. У 2003 році кожне мале підприємство в середньому мало у своєму розпорядженні одне приміщення і 10 працівників, тоді як велика компанія займала в середньому 61 приміщення і налічувала 3300 працівників.

У США більшість приватних підприємств, як великих, так і малих, організовано у вигляді корпорацій, цінні папери яких продають і купують на біржі. Корпоративна форма власності виявилася велими ефективним засобом акумулювання грошових коштів, необхідних для започаткування та розширення виробничої діяльності.

Щоб зібрати кошти, корпорації продають інвесторам акції (частки своїх активів) або векселі (грошові зобов'язання). Крім того, прямі позики великим і малим компаніям надають комер-

Власниками чверті американських компаній є жінки, одна з яких, Шерон Коут, володіє підприємством, що зайсює автомобільні вантажні перевезення та виконує будівельні роботи у штаті Аляска.

ційні банки. Федеральний уряд і уряди штатів детально регламентують ці процеси, щоб забезпечити їхню прозорість і запобігти зловживанням, а також надають інвесторам усю інформацію, необхідну для прийняття ними добре обґрутованих рішень.

Власниками великих корпорацій можуть бути мільйони людей, більшість із яких володіє лише крихітною часткою їхніх

активів. Приблизно половина американських сімей має звичайні акції, придбані безпосередньо у емінента або через відкритий інвестиційний чи пенсійний фонди.

«Більшість американських робітників причетна до нашого ринку капіталу, – сказав у своїй промові, виголошенні у 2007 році, голова Комісії з цінних паперів і бірж Крістофер Кокс. – Дедалі повніше справджується і стає все очевиднішою теза про те, що все корисне для американського інвестора корисне і для американського народу».

Оскільки власники акцій зазвичай не можуть самостійно керувати корпоративним бізнесом, вони обирають раду директорів, яка і здійснює загальне керівництво. Рада директорів доручає прийняття оперативних управлінських рішень виконавчому директору.

Поки виконавчий директор користується довірою ради директорів, він має широку свободу дій у керуванні корпорацією. Однак власники акцій, діючи згуртовано, можуть ініціювати зміну керівництва. Так, у 2004–2006 роках ради директорів кількох великих корпорацій змістили з посад голів або виконавчих директорів через невідповідність їхніх етичних і ділових якостей займанім ними посадам.

Більшість корпорацій невеликі, деякі – гіганти. У 2006 році, коли ціна на нафту сягнула рекордних позначок, "Exxon Mobile Corporation" повідомила про найбільший корпоративний прибуток, отриманий за всю історію США, який становив 39,5 мільярда доларів, тобто понад 75 тисяч доларів за кожну хвилину звітного року, при доході, що дорівнював 347 мільярдам доларів. У 2006 році лідером стала мережа крамниць "Wal-Mart" з доходом у сумі 351 мільярд доларів.

Але чи не завдячує економіка США своєю продуктивністю американським робітникам?

Робітники і продуктивність праці

Як зазначає Рада з конкурентноспроможності, високий рівень життя американців зумовлено тим, що продуктивність праці американських робітників одна з найвищих у світі, а також тим, що у США працює більша частка населення, ніж у багатьох інших країнах.

Цей завод напівпровідників корпорації "Intel" у Каліфорнії демонструє зростання продуктивності праці в міру того, як робітники підвищують свою кваліфікацію і сприймають зміни.

Протягом майже всієї американської історії трудові ресурси країни постійно нарощувалися, що забезпечувало її економічний розвиток. Головним джерелом робочої сили була імміграція, хвилі якої збігалися у часі з періодами зниження рівня безробіття, коли потреба у робочих руках зростала.

Наприкінці 2006 року на оплачуваних роботах у Сполучених Штатах працювало близько 146 мільйонів чоловік і ще 7 мільйонів були безробітними. Разом це становить 153 мільйони, тобто за трудовими ресурсами США посідають третє місце у світі після Китаю та Індії.

Понад дві третини населення США працевзdatного віку – приблизно в однаковій мірі чоловіки і жінки – беруть участь у трудових відносинах. Близько 15% з них народилися за межами Сполучених Штатів. Від 5 до 6% працевлаштованих американців працює не на одній роботі.

У приватному секторі зайнято 85,5% американських робітників, а решту забезпечує роботою держава.

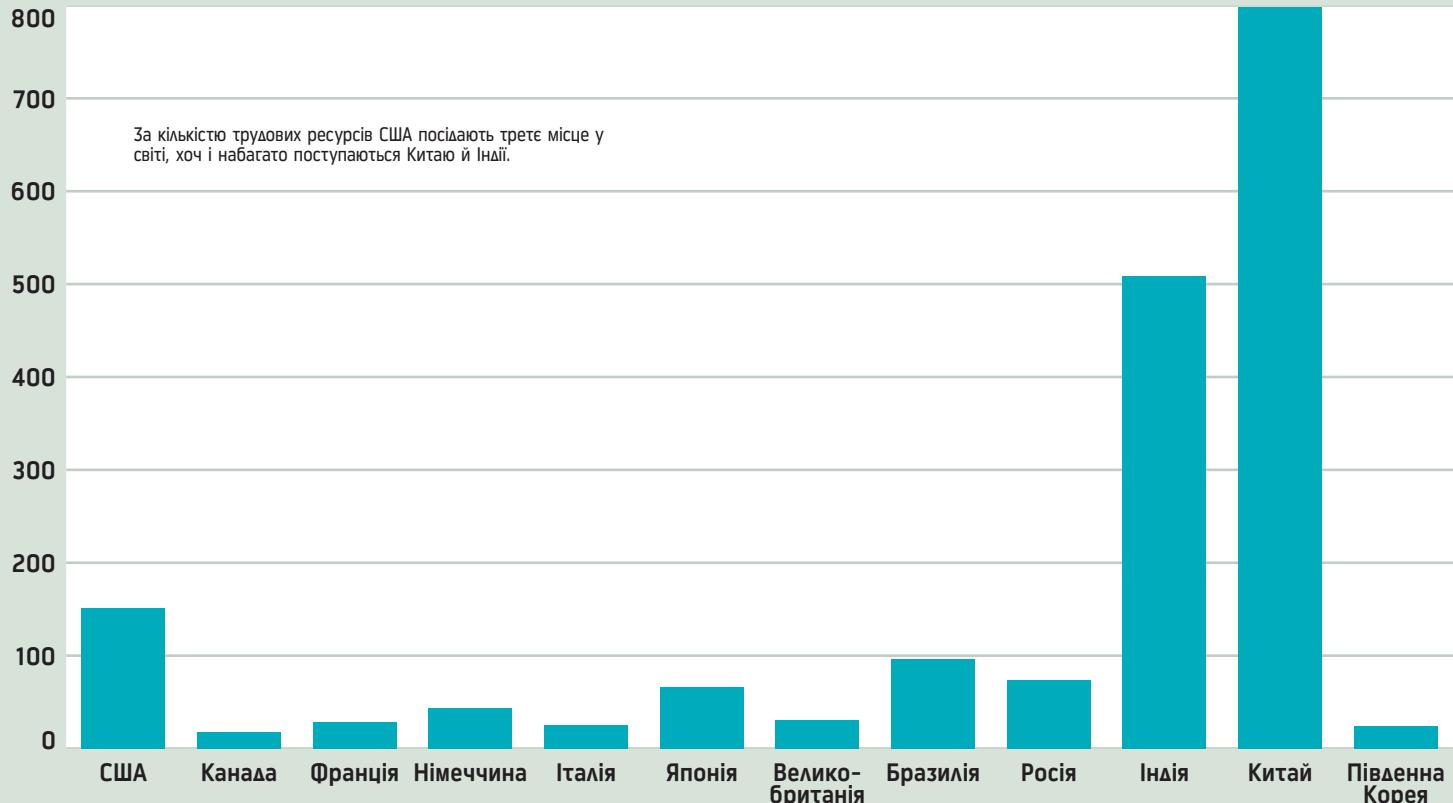
Багато людей, яких у 2005 році було понад 10 мільйонів, практикують самозайнятість, однак деято з них ділить свій робочий час, працюючи і на себе, і на інших. Переважна більшість американців працює на інших осіб у майже 6 мільйонах приватних американських компаній. Як правило, у кожній з них налічується до 20 працівників.

Американські робітники мобільні. Досить стійке зростання кількості робочих місць сприяє динамізму, і люди змінюють роботу. Протягом року зникає, як правило, 10% наявних робочих місць і водночас з'являється дещо більша кількість нових.

У 2006 році Роберт Кімміт, заступник міністра фінансів США, сказав про це так: «Наши дані свідчать, що кожного місяця мільйо-

Робоча сила у 2006 році

(у мільйонах осіб)

Цей монтажник, що працює на одному з будівельних майданчиків Нью-Йорка, – один зі 153 мільйонів американських робітників, серед яких майже порівно чоловіків і жінок.

ролі, відведеній освіті, технічному і професійному навчанню, а також схильності американців до експериментування і готовності до змін.

Ця остання якість означає, що американці, не вагаючись, змінюють місце проживання, шукаючи роботу. У XVIII–XIX століттях люди прямували з узбережжя углиб континенту, де закладали нові ферми. На початку ХХ століття афроамериканці масово виїздили

ни американців залишають свої робочі місця – більшість із них робить це з власної волі – і мільйони інших наймаються на роботу. Це саме те, чого ми хочемо: економіки, в якій люди, що прагнуть кар'єрного зростання, отримують якомога більшу можливість вибору».

Зазвичай американські наймані працівники не засиджуються без роботи. Протягом 2005 року лише 12% американських безробітних не змогли знайти роботу, тоді як у Європейському Союзі таких було 46%.

Зростання продуктивності праці в США багато в чому завдячує важливій

з сільськогосподарського Півдня у пошуках роботи на фабриках північних міст.

Звісно, не всі робітники йдуть з роботи самохітъ. Масові звільнення працівників величими компаніями трапляються досить час-

Студенти у штаті Джорджія набувають кваліфікацію автомобільних техніків, готуючись працювати у спортивних командах з автоперегонів.

то: у 2006 році до них вдалися 13 998 компаній. З кінця 2005 до початку 2007 року велика трійка американських виробників автомобілів – "General Motors Corporation", "Ford Motor Company" і "DaimlerChrysler AG" – скоротила кількість своїх робочих місць на 90 тисяч. З серпня 2001 року по жовтень 2006-го американські авіакомпанії звільнили 170 тисяч працівників.

Незважаючи на те, що американці давно користуються правом об'єднуватись у професійні спілки, членами цих організацій у 2006 році були лише 12% усіх найманих працівників, хоча півторічча тому цей показник сягав 35%.

Найбільше американських найманих працівників – близько 23 мільйонів – зайняті в офісно-адміністративній сфері. Зокрема, це секретарі, працівники, які приймають телефонні дзвінки, готельні клерки. Найбільш високооплачувані наймані працівники із заробітною платою понад 80 тисяч доларів США на рік працюють у галузі менеджменту і права. Найменш оплачувані, річні заробітки яких не перевищують 20 тисяч доларів, зайняті у сфері обслуговування та громадського харчування.

Але у чому ж полягає роль уряду США в економіці?

Роль уряду

Aхто скажеться, що роль урядового регулювання в економіці США надто малоістотна і несвоєчасна. Інші ж нарікають, що американська економіка настільки зарегульована, що її навіть не можна назвати вільнопірковою. Найзапекліші дискусії в історії американської економіки розгорталися саме довкола питання про роль уряду.

Уряди деяких штатів, особливо Каліфорнії, – лідери у боротьбі за зменшення забруднення повітря.

Наголос на приватній власності узгоджується з американською вірою в особисту свободу. З часів здобуття незалежності американці здебільшого намагалися обмежити владу уряду над громадянином, у тому числі у сфері економіки. І більшість американців переконана, що економіка здатна досягти кращих результатів на засадах приватного підприємництва, а не державного регулювання.

Співробітник урядової установи штату Каліфорнія вимірює параметри потоку у річці Батт Крік, забезпечуючи надходження належної кількості води тим, хто має право на користування обмеженими водними ресурсами.

Однак, незважаючи на це, американці хочуть, щоб уряд виконував певні функції в економіці, і американська правова система забезпечує міцну інфраструктуру для ведення бізнесу.

Щоб почати бізнес, принаймні легальний, слід отримати дозвіл влади. Щоб заснувати корпорацію, слід зареєструвати її статут в уряді одного з 50 штатів. (Понад половину всіх американських корпорацій зареєстровано у крихітному штаті Делавер, регуляторне законодавство якого вважається найсприятливішим). Крім того, започаткування бізнесу вимагає реєстрації, ліцензування та одержання дозволів на місцевому рівні.

Бізнесу потрібна судова система для захисту права власності, забезпечення неухильного виконання договорів і роз'язання господарських суперечок.

Держава захищає споживача від бізнесу. Федеральний уряд, наприклад, застосовує антитрастове законодавство, щоб запобігти реалізації монопольних схем або руйнувати їх, коли бізнес достатньо потужний, щоб уникати конкуренції. Уряд відшкодовує збитки, завдані громадянам недобросовісним бізнесом, і відкликає з продажу небезпечні товари.

Держава регулює діяльність приватних компаній з метою захисту здоров'я та безпеки громадян і охорони довкілля. Так, наприклад, американська Адміністрація з продовольства і ліків забороняє реалізацію небезпечних медичних препаратів, а Адміністрація з безпеки праці та здоров'я захищає робітників від шкідливих умов праці.

Оскільки американці все більше переймаються впливом промисловості на довкілля, Конгрес ухвалив цілу низку законів, що стосуються контролю за чистотою повітря, води і ґрунтів. Агенція США із захисту довкілля, заснована у 1970 році, виступила координатором багатьох федеральних програм захисту навколишнього середовища. Вона встановлює граничні норми забруднення і стежить за їх дотриманням, а також укладає графіки приведення підприємств-забруднювачів у межі чинних стандартів.

Втручання держави значно активізувалося під час найтяжчого випробування для американської економіки – Великої депресії 1929–1940 років. Щоб врятувати економіку країни, Президент Франклін Д. Рузвельт запровадив політичний так званий «Новий курс».

Багато законодавчих норм та інституцій, які визначають обличчя сучасної американської економіки, беруть початок від законів, ухвалених у рамках «Нового курсу» і спрямованих на розширення впливу держави у сфері регулювання бізнесу та забезпечення доброту населення. У роки «Нового курсу» було директивно встановлено мінімальний розмір заробітної платні й максимальну тривалість робочого дня, запроваджено програми і засновано агенції, без яких нині неможливо уявити американську економіку, зокрема Комісію США з цінних паперів та біржової діяльності, що регулює фондовий ринок, Федеральну корпорацію зі страхування банківських депозитів, яка гарантує повернення грошей вкладникам, і систему соціального страхування, що гарантує громадянам пенсійне забезпечення відповідно до внеску, зробленого ними за час трудової діяльності.

Неважаючи на наявність розвинутого регуляторного законодавства, у рейтингу країн із найсприятливішими умовами ведення бізнесу, укладеному Світовим банком у 2007 році, Сполучені Штати посіли третє місце, поступившись лише Сінгапурі і Новій Зеландії. Державного регулювання стосувалися всі 10 критеріїв, за якими оцінювали країни: започаткування власної справи, ліцензування, наявність найманіх робітників, реєстрація власності, доступ до кредитів, захист інвестора, податкова політика, умови для міжнародної торгівлі, забезпечення готовірної дисципліни, закриття бізнесу.

Державна політика здатна сприяти бізнесу. Так, наприклад, податкові пільги не лише стимулюють у громадян бажання мати власне помешкання – понад 70% американців користуються правом приватної власності на своє житло, – а й створюють

потенціал для розвитку ринку нерухомості, будівельної індустрії та іпотечного кредитування.

Держава фінансує наукові дослідження. Федеральний уряд витрачає кошти в основному на розробку та випробування озброєнь, але й допомагає Сполученим Штатам залишатися лідером у галузі біології.

Держава обстоює інтереси американського бізнесу у міжнародній торгівлі. Федеральний уряд домагається зниження тарифів і митних бар'єрів для американського імпорту і захищає американські компанії від недобросовісної конкуренції на світовому ринку.

Держава забезпечує виконання деяких специфічних функцій, що стосуються, зокрема, національної безпеки, судочинства, захисту довкілля, будівництва доріг, дослідження космічного простору, тобто тих, які вона, на загальне переконання, здатна виконувати ефективніше, ніж приватний бізнес.

Уряд дбає про потреби, які виходять за межі компетенції ринку. Він виплачує страхові суми громадянам, які втрачають роботу, і надає дешеві кредити людям, що залишаються без даху над головою внаслідок стихійного лиха. Система соціального страхування, що фінансується за рахунок податків, які стягаються з роботодавців і найманих робітників, є основним джерелом надходжень для американських пенсіонерів. У рамках програми “Medicare” здійснюється оплата деяких медичних послуг, що їх надають літнім громадянам. Подібну роль щодо малозабезпечених американських родин виконує програма “Medicaid”. У багатьох штатах існують програми урядової підтримки закладів для утримування людей, які страждають на психічні й тяжкі соматичні захворювання. Федеральний уряд надає продовольчі картки, за якими найбідніші американці мають змогу купувати харчі.

НОМЕРИ, ВАРТІ УВАГИ

Так чи інакше, економіка Сполучених Штатів перебуває на вершині численних міжнародних рейтингів або посідає у них чільні місця.

- № 1 – за обсягами виробленої продукції, або внутрішнім валовим продуктом, який у 2006 році становив 13,13 трильйона доларів США. Сполучені Штати, де живе менше 5% населення планети (близько 302 мільйонів чоловік), створюють, за різними оцінками, від 20 до 30% світового ВВП. ВВП лише одного штату, Каліфорнії, у 2006 році сягнув 1,5 трильйона доларів і перевищив ВВП усіх країн світу, крім восьми.

- № 1 – за обсягами імпорту, який становив у 2006 році близько 2,2 трильйона доларів і був удвічівищим, аніж аналогічний показник Німеччини, яка посідає у цьому рейтингу друге місце.

- № 2 – за експортом товарів, який у 2006 році сягав 1 трильйона доларів. За цим показником США поступалися лише Німеччині, однак очікується, що у 2007 році їх випередить ще й Китай.

- № 1 – за розміром торговельного дефіциту, котрий у 2006 році становив 765,3 мільярда доларів, тобто у кілька разів перевищував торговельний дефіцит будь-якої іншої країни.

- № 2 – за кількістю контейнерів, перевезених морським транспортом, поступаючись лише Китаю.

- № 1 – за величиною зовнішнього боргу, який у середині 2006 року оцінювали у 10 трильйонів доларів.

- № 1 – за обсягами іноземних інвестицій, розмір яких у 2006 році становив 1,5 трильйона доларів.

• № 1 – за обсягами прямих (у бізнес і нерухомість) іноземних інвестицій, які у 2006 році становили близько 177,3 мільярда доларів.

- № 1 – за обсягами прямих інвестицій, здійснених 100 найбільшими транснаціональними корпораціями, у тому числі з країн, що розвиваються.

- № 5 – за розмірами резервних активів, які у 2005 році становили 188,3 трильйона доларів (4% від загальносвітових), поступаючись за цим показником лише Японії, Китаю (кожна з цих країн володіє 18% загальносвітових резервних активів), Тайваню та Південній Кореї й випереджуючи Росію.

- № 15 – за обсягами золотовалютних резервів, які у середині 2006 року становили 69 трильйонів доларів.

№ 1 – за обсягами грошових переказів до країн Латинської Америки і Карибського басейну від громадян, які емігрували звідти у пошуках роботи. На США припадає майже три чверті загальної суми таких переказів, яка у 2006 році сягала 62 мільярдів доларів.

- № 1 – за обсягами споживання бензину (20,6 мільйона барелів за день у 2006 році), а також № 1 – за обсягами імпорту сирої нафти (понад 10 мільйонів барелів за день).

- № 3 – за легкістю ведення бізнесу. У 2007 році США поступалися за цим показником лише Сінгапурі і Новій Зеландії.

- № 20 з 163 країн світу (між Бельгією та Чилі) у рейтингу організації "Transparency International" за ступенем поширення корупції (менші номери відповідають нижчому рівневі корумпованості економіки).

Федеральний уряд та уряди штатів надають гранти незаможним сім'ям, які виховують дітей.

Що ж можна сказати про роль уряду в управлінні економікою?

Макроекономічна політика

Федеральний уряд намагається забезпечувати умови, необхідні для стійкого економічного зростання та високого рівня зайнятості, насамперед завдяки підтримці стабільного рівня цін і запровадження посильних податків. Федеральний резерв, незалежний центральний банк США, регулює обсяги грошової маси та провадить кредитну (монетарну) політику, тоді як Президент і Конгрес керують обсягами витрат і податковою (фіскальною) політикою.

З часів інфляції 1970-х років головною метою монетарної політики Федерального резерву є запобігання стрімкому зростанню рівня цін. Якщо загальний рівень цін зростає надто швидко, Федеральний резерв стримує розширення економіки, зменшуючи обсяги грошової маси і цим самим підвищуючи короткотермінові кредитні ставки.

Якщо економіка сповільнює свій розвиток або регресує, Федеральний резерв збільшує обсяги грошової маси, знижуючи відсоткові ставки короткотермінових кредитів. Зазвичай Федеральний резерв впливає на розміри кредитних ставок, здійснюючи так звані операції на відкритому ринку, тобто купує (або продає) державні цінні папери у невеликої групи провідних банків і дилерів фондового ринку.

Федеральний резерв, центральний банк Сполучених Штатів, регулює кількість грошової маси так, аби запобігти інфляції.

Особливо складною для фахівців, які здійснюють монетарну політику, є ситуація, що називається стагфляцією, коли відбуваються інтенсивні інфляційні процеси на тлі зтортання економіки.

Корисність фіскальної політики тривалий час була предметом жвавих наукових і політичних дебатів. Дехто вважає, що навіть істотне збільшення урядових витрат – надто незначний чинник, не здатний вплинути на гіантську економіку Сполучених Штатів,

попри те, що спеціальні проекти можуть спровокувати ефект на місцевому рівні. Одні фахівці наголошують на позитивних для економіки наслідках низьких податків, інші – на шкідливості урядових запозичень.

Що ж відбувається в американській економіці, яка продовжує розвиватися?

Час змін

3 відсталої країни, населеної понад 200 років тому переважно незаможними фермерами, Сполучені Штати у XIX і XX століттях перетворилися на світовий центр промислового виробництва. На початку ХХІ століття США залишаються світовим лідером з виробництва товарів і надання послуг.

Компанія "Tower Records", що спеціалізується на продажу музичних записів, адаптувалася до змін, закрила свою мережу роздрібних крамниць і продає компакт-диски через Інтернет.

Глобальний ландшафт виробництва і продажу швидко змінюється, і разом з ним трансформується американська економіка. Виробництво дедалі частіше здійснюється за багатостадійним принципом і переноситься за кордон. Місцем продажу здебільшого стають великі дисконтні центри і мережа Інтернет.

Протягом десятиліть американські транснаціональні корпорації продавали товари і послуги закордонним споживачам через свої дочірні підприємства. Нині вони зазвичай використовують робочу силу, капітал і природні ресурси як своєї країни, так і постачальників, розкиданих по всьому світу, аби досягти найвищої ефективності на різних стадіях виробництва і маркетингу. Предметом міжнародної торгівлі в основному стають напівфабрикати, що їх закуповують з метою подальшої переробки.

У звіті Національної науково-дослідної ради за 2006 рік зазначено, що «виробничі функції виносяться за межі країни у небачених обсягах і діапазоні. Компанії мають змогу (і охоче нею користуються) фрагментувати виробничий процес, розташовувати розробку в одному місці, виготовляти комплектаційні матеріали в другому і виробляти готову продукцію в третьому, що має велике значення для підвищення конкурентоспроможності американської економіки, рівня заробітної плати і зайнятості».

Маючи покупців у багатьох країнах світу, американські транснаціональні корпорації сьогодні отримують чверть своїх надходжень з дочірніх підприємств, що перебувають за межами Сполучених Штатів. Обсяги продажу через такі філії у грошовому вимірі втричі перевищують загальні обсяги американського експорту товарів і послуг.

Ще однією новацією стала поява електронної комерції, тобто продажу товарів і послуг за допомогою Інтернету. Наприкінці

Супермаркети, такі як цей великий склад-магазин "Lowe's" у штаті Орегон, похитнули світ американської роздрібної торгівлі.

2006 року на електронну комерцію припадало 3% від загального обсягу роздрібної торгівлі, тоді як у 1999 році цей показник не перевищував 1%.

Доступ до глобальної мережі змінює долю багатьох галузей виробництва. Нині, коли людина має майже миттєвий доступ до великої кількості безкоштовної інформації, провідні газети, реагуючи на скорочення обсягів передплати, намагаються знайти нові способи заробити гроші через свої веб-сайти.

Роздрібна торгівля теж змінюється завдяки появлі мереж супермаркетів, які продають тисячі найменувань товарів у величезних, схожих на склади приміщеннях за значно нижчими цінами, ніж звичайні крамниці.

Глибокі перетворення в індустрії музики віддзеркалюють змагання між електронною комерцією та супермаркетами. Обсяги продажу компакт-дисків, які неухильно зменшувалися з 2000 року, у 2006 році впали на 16% і на початку 2007 року скорочувалися ще стрімкішими темпами. Продавці компакт-дисків змушені конкурувати з Інтернет-джерелами – як легальними, наприклад, "Apple Inc.'s iTunes Store", так і нелегальними (щомісяця з сайтів, відкритих для загального доступу, користувачі Інтернету завантажують приблизно 1 мільярд музичних творів, нехтуючи авторським правом). Вони змушені витримувати і конкурентний

Каліфорнійська компанія "eBay", що організовує аукціони у мережі Інтернет, була однією з перших на ринку електронної комерції.

Транснаціональні корпорації, такі як "Nike" зі штаб-квартирою у штаті Орегон, виробляють товари по всьому світу, у тому числі й на цій в'єтнамській фабриці спортивного взуття.

натиск з боку гіганських дисконтних центрів продажу найпопулярніших компакт-дисків. Широко відома мережа музичних крамниць "Tower Records" у 2006 році оголосила себе банкрутом і закрила свої роздрібні крамниці, однак веб-сайт Tower.com продовжує здійснювати торговельні операції в Інтернеті, продає компакт-диски і надає споживачам змогу завантажувати окремі музичні твори.

Важко сказати, як економіка США пройде крізь ці випробування, і навіть передбачити, за якими критеріями оцінюватимуть її розвиток і функціонування.

Які ж інші проблеми постають перед американською економікою?

Тривоги попереду, тривоги позаду

Економіка Сполучених Штатів характеризується не лише неабиякою потужністю, а й фундаментальністю своїх проблем.

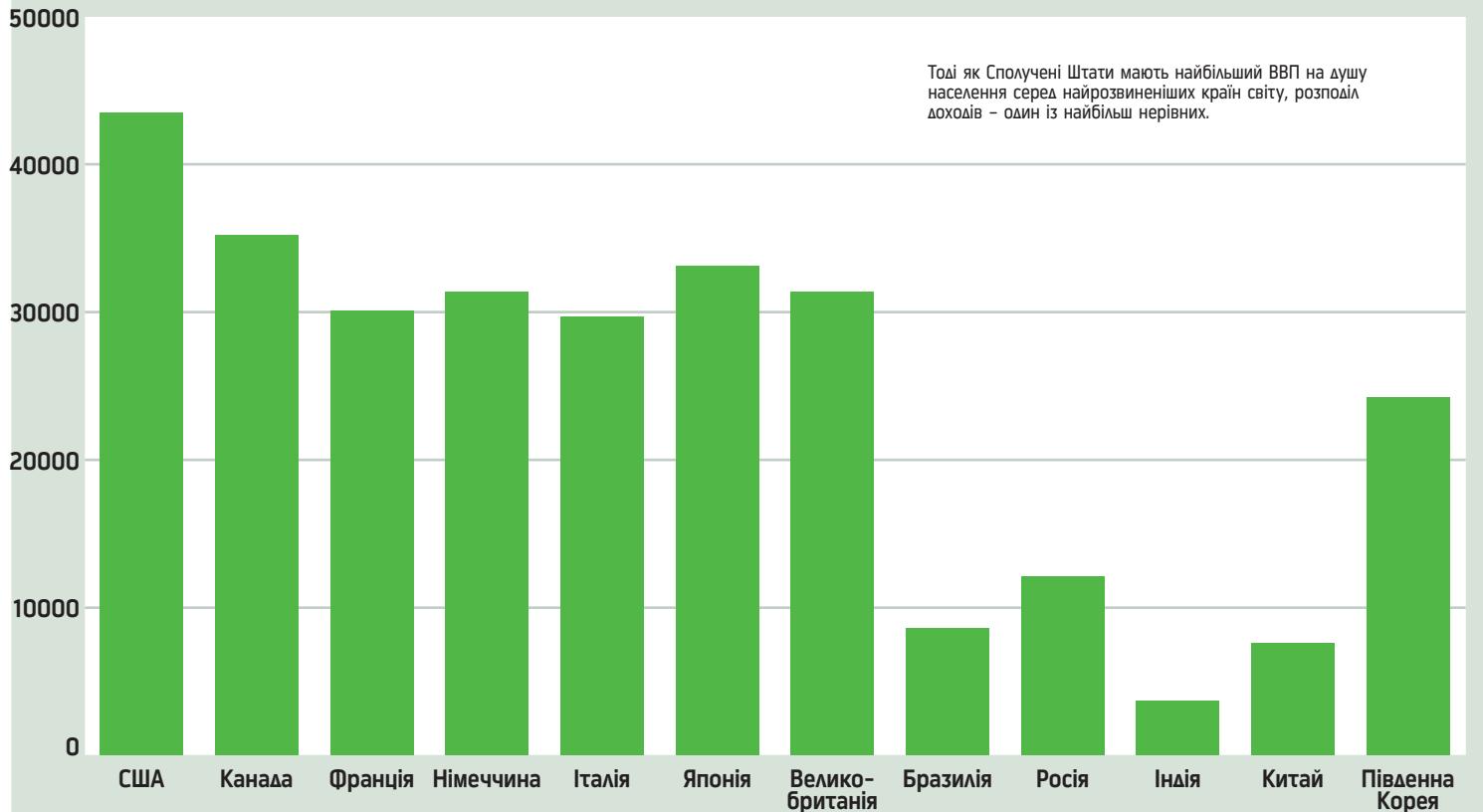
Центральне розвідувальне управління США проаналізувало економічні умови близько 200 країн світу і у звіті за 2007 рік дійшло таких висновків стосовно самих Сполучених Штатів: «До задавнених проблем належать неадекватність інвестицій в інфраструктуру економіки, швидке зростання витрат на медичне обслуговування та пенсійне забезпечення дедалі старішого населення, значний торговельний і бюджетний дефіцит, повільне зростання доходів малозабезпечених верств населення».

Проблеми економіки Сполучених Штатів з часом розвиваються, як і їхня економічна могутність.

Візьмімо, наприклад, нерівність у доходах. Сполучені Штати займають 10 місце у світі за обсягами ВВП на душу населення (з правкою на купівельну спроможність цієї суми у різних країнах), що у 2006 році становив близько 43 тисяч доларів. США поступаються за цим показником лише Бермудам, Люксембургу, Джерсі, Екваторіальній Гвінеї, Об'єднаним Арабським Еміратам, Норвегією, Нормандським островами, Каймановим островами та Ірландією випереджають інші провідні економічно розвинуті держави.

ВВП на душу населення у 2006 році

(у доларах США відповідно до паритету купівельної спроможності)

Серед інших країн світу Сполучені Штати вирізняються чи не найрізкішою диспропорційністю розподілу доходів населення. У 2004 році, за даними Бюджетного управління Конгресу США, на одну п'яту найзаможніших американських родин припадало 53,5% усіх доходів, тоді як на одну п'яту найбідніших – всього 4,1%. 1% найбагатших громадян Америки володіє 16,3% усіх доходів, і ця частка збільшилася вдвічі порівняно з 1960–1970 роками.

Незважаючи на те, що доходи всіх американських родин підвищилися, здебільшого це стосувалося американців з найвищими заробітками.

«Реальні доходи населення, що займає місце у нижніх 60% шкали доходів, з 1986 по 2005 рік зросли менше, як на 10%, тоді як доходи верхнього квінтилю – на 32,5%, а верхніх 5% – на 49%», – зазначає Рада з конкурентноспроможності.

У чому ж причина такого розщеплення ринку праці? Переважає думка, що громадянам, які становлять нижчий майновий прошарок, бракує освіти і кваліфікації, що їх мають представники вищого прошарку. Намагаючись адаптуватися до технологічних змін і конкурувати з низькооплачуваними робітниками в масштабах усієї глобальної економіки, незаможні американці не можуть розраховувати на таке саме істотне підвищення заробітної плати і розширення доступу до інших матеріальних благ.

І все ж таки статистика приховує динамічні зміни, що відбуваються у майновому стані американців, чиї доходи з часом можуть і зростати, і зменшуватися. З 1989 по 1998 рік 47% родин з найнижчої однієї п'ятої шкали доходів піднялися в одну з вищих груп і, відповідно, 47% представників вищих груп спустилися до нижчих. В цілому за цей період майже 60% усіх американських родин мігрували шкалою доходів угору або вниз.

Американські політики усвідомлюють потенціальну загрозу для економіки, що її приховує у собі стагнація доходів малозабезпечених громадян країни.

«Якщо ми не введемо певні обмеження на ризики, що їх завдають громадянам економічні зміни, – сказав у 2007 році голова Федерального резерву Бен Бернанк, – суспільство в цілому стане менш позитивно сприймати динамізм, такий необхідний для економічного прогресу».

Американці завжди двозначно ставилися до багатих і знаменитих. Завзятих бізнесменів в одні часи вшановували як капітанів індустрії, а в інші називали грабіжниками. Сьогодні серед найзаможніших американців багато героїв спорту або зірок масової культури, і люди охоче платять їм за їхні унікальні якості.

А як у все це вплітаються проблеми американської енергетики?

Вся ця енергія

Aмериканська економіка споживає багато енергії – у 2005 році її знадобилося 99,89 квадрильйона британських теплових одиниць (БТО). Майже вся енергія, вироблена Сполученими Штатами, споживається всередині країни, і ще більше енергії США імпортують.

У звіті Департаменту енергетики США зазначено, що «органічні енергоносії – вугілля, нафта і природний газ – нині на 85% забезпечують енергетичні потреби Сполучених Штатів. З них виробляють приблизно дві третини енергії, яку витрачають на електропостачання, і практично все пальне для транспорту».

Департамент передбачає, що залежність Сполучених Штатів від органічного пального протягом найближчих десятиліть буде зростати «навіть за умови інтенсивної розробки й експлуатації джерел відновлюваної енергії та ядерних технологій».

Ядерна енергетика дає близько 8% енергії, яку споживають Сполучені Штати. Ще трохи менше 6% припадає на енергію з відновлюваних джерел, головним чином вироблену гідроелектростанціями та одержану з біomasи.

Енергія дорожчає у тих країнах світу, де економіка стрімко розвивається, зокрема у Китаї та Індії. Водночас постачання енергії потрапляє під дедалі жорсткіший контроль з боку державних компаній країн, які не є лідерами з розвитку економіки.

Сполучені Штати імпортують приблизно одну третину енергоносіїв, причому дві третини цього імпорту припадає на нафту. У 2006 році економіка США споживала в середньому 20,6 мільярда барелів нафти за день, що становило майже чверть світового видобутку цього енергоносія. Залежність США від закордонної нафти стала важливою політичною проблемою.

«Оскільки доступних замінників нафти майже не існує, навіть порівняно невеликі перебої у її глобальному постачанні можуть спричинити тяжкі економічні наслідки для десятків мільйонів американців», – говориться у звіті Ради з енергетичної безпеки.

Метою Сполучених Штатів є заощадження енергії шляхом підвищення ефективності її використання та експлуатації альтернативних джерел енергопостачання, однак дійти політичного консенсусу щодо шляхів її досягнення непросто.

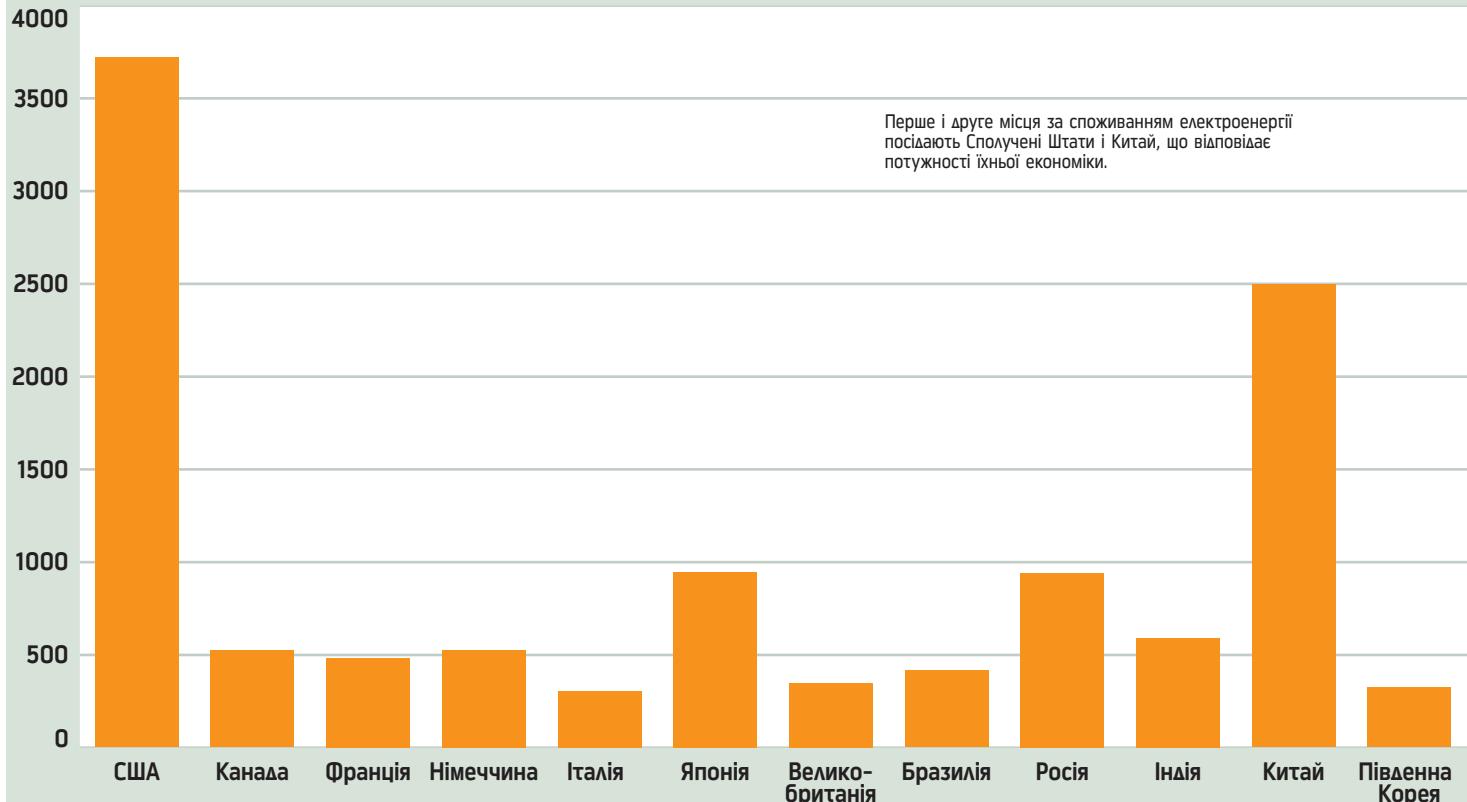
Американська економіка вже має певні успіхи у підвищенні ефективності використання енергії. Нині на кожен долар ВВП

На енергію, отриману з відновлюваних джерел, у тому числі згенеровану цією вітровою електростанцією, що розташована в районі Скелястих гір штату Колорадо, припадає менше 6% енергії, яку споживають Сполучені Штати.

Споживання електроенергії у 2006 році

(у мільярдах кіловаттгодин)

Нафтопереробні заводи, зокрема цей, що у штаті Техас, переганяють для потреб американської економіки 20,6 мільйона барелів нафти за день.

(з урахуванням інфляції) вона витрачає лише половину тієї енергетії, яка їй потрібна була у 1970-х роках, коли ціни на нафту почали стрімко зростати. Чим це пояснюється? Розвитком менш енергомістких галузей економіки, запровадженням стандартів споживання пального на транспорті та скороченням витрат нафти для виробництва електроенергії.

Однак, незважаючи на все це, за даними 2004 року, ефективність використання енергії у США була нижчою, ніж у всіх інших економічно розвинутих країнах, за винятком Канади.

Закон про енергетику, ухвалений у 2005 році Конгресом, передбачає багато різних стимулів, зокрема кредитні гарантії, податкові пільги та субсидії для підприємств енергетичного сектора (включно з тими, які виробляють енергію з ядерного палива, біомаси, етанолу і традиційних енергоносіїв). Головною метою є опанування технологій чистого спалювання вугілля, оскільки Сполучені Штати багаті на його поклади. Законом також передбачено податкові пільги, що заохочуватимуть до впровадження енергозаощаджувальних технологій у побуті й використання економічніших транспортних засобів.

І все ж федеральний уряд, уряди штатів і місцеві органи влади намагаються зробити набагато більше для досягнення енергетичної безпеки.

А чи становлять проблему для економіки Сполучених Штатів іноземні інвестиції?

Іноземні інвестиції

Aєкі економісти вважають іще однією серйозною проблемою, здатною спричинити залежність американської економіки, надходження іноземного капіталу в умовах низької норми зберігання.

Незважаючи на економічне процвітання Сполучених Штатів, у громадян країни є великі борги, які мають тенденцію до підвищення. Згідно з офіційною статистикою, хоч і невелика, проте позитивна, норма зберігання, починаючи з 2000 року, змінилася негативною. Вперше з часів Великої депресії 1930-х років американські родини витрачають суми, які перевищують доходи, що залишаються у них після сплати податків.

Водночас проблемою федерального уряду залишається дефіцит бюджету (у 2006 році він становив 435 мільярдів доларів), який покривається за рахунок позик центральних банків інших країн. Внутрішня державна заборгованість сягає 9 трильонів доларів і становить близько 65% ВВП. Відношення внутрішньої заборгованості до ВВП у США приблизно таке саме, як у Франції та Німеччині, і набагато менше, як в Італії чи Японії.

Тим часом в інших регіонах, особливо в Азії, де економіка розвивається швидкими темпами, та у країнах-постачальниках нафти, спостерігається зростання заощаджень. Приватні особи, центральні банки та інші інституції багатьох країн світу, навіть тих, що розвиваються, зокрема Китаю, де багато людей живе у злинях, вкладають у ринок Сполучених Штатів величезні кошти.

За висновками Науково-дослідницької служби Конгресу (НДСК) США, « причинами значного припливу іноземного капіталу

до Сполучених Штатів, імовірно, є їхнє відносно стійке економічне зростання порівняно з майже всіма іншими регіонами світу, добре розвинута фінансова система та загальна стабільність американської економіки».

За даними НДСК, іноземні інвестори володіють приблизно 10% державних фінансових активів США, у тому числі акціями та облігаціями корпорацій і цінними паперами уряду. Вони також вкладають кошти безпосередньо в американські підприємства, виробничє устаткування і нерухомість.

У 2006 році іноземці вклади в економіку США близько 1,8 трильона доларів, з яких 184 мільярди припадає на прямі інвестиції, а решта – на придбані акції та облігації. За різними оцінками, загальні обсяги прямих інвестицій у Сполучені Штати на 2005 рік становили від 1,6 до 2,8 мільйона доларів.

НДСК відзначає, що «Сполучені Штати – унікальна країна, яка є найбільшим прямим інвестором у світі і водночас найпотужнішим реципієнтом іноземних прямих інвестицій».

Деяких фахівців непокоїть частка інвестицій в американську економіку, здійснюваних урядами інших країн, яка у 2006 році становила 16% від загальної суми іноземних інвестицій.

Іноземні інвестори володіють понад половиною цінних паперів, випущених Департаментом фінансів США. У 2006 році Японія стала країною, у власності якої перебуває найбільша частка американських державних цінних паперів, вартість яких оцінюють у 644 мільярди доларів. Друге місце посідає Китай (приблизно 350 мільярдів).

Як стверджують представники деяких галузей промисловості США у Конгресі, центральні банки країн Східної Азії використовують цінні папери Департаменту фінансів США для

Відношення внутрішнього боргу до ВВП

(у відсотках)

200

150

100

50

0

Відношення внутрішньої заборгованості до ВВП у США більше, ніж у багатьох, проте не у всіх, країнах світу.

США

Канада

Франція

Німеччина

Італія

Японія

Велико-
британія

Бразилія

Росія

Індія

Китай

Південна
Корея

маніпуляцій валютним курсом з метою розширення експорту до Сполучених Штатів.

«Іноді ці активи використовують іноземні уряди для здійснення самостійних або скоординованих акцій, спрямованих на зміну обмінного курсу долара», – зазначає НДСК.

Деякі експерти побоюються, що швидкий розпродаж активів Сполучених Штатів, які перебувають у власності урядів інших країн, може спричинити серйозні проблеми для світової економіки. Держави-суперниці можуть вдатися до узгодженого виходу з американського ринку цінних паперів, щоб дестабілізувати економіку США, або вирішать заробляти гроші деінде, якщо ціна приданих ними американських активів почне різко падати.

А тим часом надходження коштів з-за кордону до американських ринків продовжує утримувати банківські відсоткові ставки і ціни на рівнях, нижчих за ті, на яких вони б встановилися за відсутності іноземних інвестицій. Це в свою чергу стимулює споживання товарів, у тому числі імпортованих. Упродовж останніх років, окрім 1991-го, поточний дефіцит Сполучених Штатів постійно зростав і збільшився з 12 мільярдів у 1982 році до 856,7 мільярда у 2006 році.

«Поточний дефіцит США фінансується переважно за рахунок активного платіжного балансу Китаю та зростання інвестицій країн – провідних експортерів нафти», – говориться у звіті Світового банку.

Наприкінці 2005 року резиденти США володіли іноземними активами на суму 9,6 трільйона доларів, тоді як резиденти інших держав мали у своїй власності активи Сполучених Штатів на суму 12,5 трільйона доларів. Внаслідок цього так званий баланс

чистих інвестицій США у 2005 році був негативним і сягнув 2,8 трільйона долларів.

У 2006 році, вперше з 1986 року, коли баланс чистих інвестицій вперше став негативним, іноземці стали отримувати більший зиск від своїх інвестицій у США, аніж резиденти США від коштів, вкладених за кордоном.

Рада з конкурентоспроможності робить висновок, що, «простіше кажучи, іноземні заощадження фінансують споживання у США, що стимулює розвиток експортно орієнтованих галузей економіки іноземних держав. Ця ситуація взаємовигідна у короткотерміновій перспективі, однак підвищує ризик глобальної фінансової кризи».

Отже, що чекає на американську економіку?

Рух уперед

Звичайно, економічне зростання не може тривати нескінченно. З 1854 року американська економіка пройшла крізь 32 цикли зростання і спаду. Нині періоди зростання стали в цілому тривалішими, а спаду – коротшими. За період з 1941 по 2001 рік, який охоплює 10 таких циклів, стадія зростання тривала у середньому 57 місяців, а спаду – 10 місяців. Середні показники за всі 32 цикли становлять 38 і 17 місяців, відповідно.

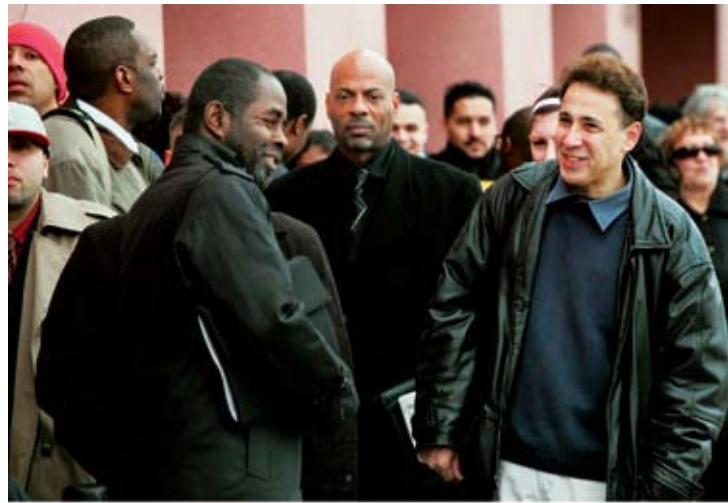
Одним із шляхів забезпечення стійкого зростання економіки і доходів населення є підвищення продуктивності праці, тобто вартості, створюваної робітником за одну годину. Темпи приросту продуктивності праці, починаючи з 2002 року, коли вони сягали максимуму, почали сповільнюватися.

Американських робітників, які належать до середнього класу, дедалі сильніше непокоють перспективи їхньої зайнятості в умовах технологічних змін і конкуренції з низькооплачуваними іноземними робітниками. У той час, коли більшість економістів одностайно наголошують на величезній користі від торгівлі, невелика група фахівців, кількість яких, проте, поступово збільшується, попереджає, що десятки мільйонів американських робочих місць, імовірно, опиняться за кордоном і що Сполучені Штати можуть таким чином втратити цілі галузі своєї промисловості.

І все ж таки про вихід з інтеграційних процесів, що відбуваються у світовій економіці, не може бути й мови. Двостороння торгівля товарами і послугами у 2005 році становила 27% ВВП

Робітникам компанії "Fairchild Semiconductor", штаб-квартира якої міститься у штаті Мен, як і більшість американців, доводиться пристосовуватися до постійних технологічних нововведень.

На ярмарку вакансій у Нью-Йорку люди шикуються у чергу, сподіваючись відкрити перед собою нові економічні можливості.

Сполучених Штатів, тоді як у 1970 році – лише 11%. Сьогодні 12 мільйонів робочих місць у США залежать від експорту.

Якщо перед багатьма американськими робітниками постають серйозні випробування, найголовнішим з яких є набуття адекватного вимогам освітнього і кваліфікаційного рівня, оптимісти вважають, що Сполучені Штати, маючи досвід швидкого пристосування до змін, займають у цілому задовільні позиції у буревіному світі глобальної економіки.

«Внаслідок структурних перетворень, що відбуваються на планеті, неминуче спостерігатиметься зменшення частки економіки Сполучених Штатів у глобальній економіці, яка продовжує зроста-

ти, – зазначає Рада з конкурентоспроможності, – однак немає жодних підстав вважати, що США перестануть бути найзаможнішою країною світу».

Словник термінів

Активи: економічні ресурси, цінність яких виражається у грошах.

Акція: документ, що засвідчує право власності на частку активів корпорації.

Біржа: організований ринок, на якому купують і продають акції й облігації.

Бюджетний дефіцит: щорічна сума, на яку державні видатки перевищують державні надходження.

Бюджетний надлишок: щорічна сума, на яку державні надходження перевищують державні видатки.

Валовий національний продукт: загальна вартість продукції, виробленої у територіальних межах країни.

Валютний курс: курс, або ціна, за якою валюту однієї країни обмінюють на валюту іншої.

Відкритий інвестиційний фонд: інвестиційна компанія, яка постійно пропонує нові та залежно від попиту викуповує наявні акції, вкладає свій капітал у цінні папери багатьох інших компаній. Гроші, одержані від громадян, інвестують від їхнього імені у різні портфелі акцій.

Вільна торгівля: відсутність тарифів і обмежень, спрямованих на скорочення або унеможливлення міждержавної торгівлі.

Грошова маса: кількість грошей (монет, купюр, чеків), що переважають в обігу.

Депресія: різке і (або) тривале падіння економічної активності.

Дерегуляція: зняття державного контролю над галуззю виробництва.

Дохід: грошові надходження, одержані підприємством унаслідок продажу товарів чи послуг.

Економічне зростання: підвищення спроможності країни виробляти товари і надавати послуги.

Експорт: товари і послуги, що вироблені всередині країни і продаються покупцям інших країн.

Електронна комерція: бізнес, здійснюваний засобами мережі Інтернет.

Імпорт: вироблені в іншій країні товари і послуги, що продаються на внутрішньому ринку.

Інвестиція: купівля цінних паперів, наприклад, акцій чи облігацій.

Індекс Доу Джонса: узагальнений показник біржових цін, сформований на основі інформації, отриманої від 30 провідних бірж, який є індикатором загальних тенденцій у цінах на акції та облігації у Сполучених Штатах.

Інтелектуальна власність: власність, засвідчена патентами, торговельними марками й авторським правом, яка дає змогу володіти, користуватися й розпоряджатися продуктами, створеними людським розумом.

Інфляція: темпи підвищенння загального рівня цін на всі товари і послуги. (Інфляцію не слід плутати з підвищеннем цін на окремі товари по відношенню до цін на інші товари).

Капітал: засоби (будівлі, устаткування, людські вміння), що їх застосовують для виробництва товарів і надання послуг. Цей термін вживають і стосовно корпоративних акцій, боргових зобов'язань і готівки.

Капіталізм: економічний лад, який передбачає приватну власність на засоби виробництва і приватний контроль над ними, а також конкуренцію й отримання прибутку як мети виробництва.

Комерційний банк: банк, який надає широкий спектр фінансових послуг: видає чеки, зберігає матеріальні цінності, пропонує строкові вклади та надає позики приватним особам і підприємствам. Цим він відрізняється від інвестиційних банківських установ, зокрема брокерських фірм, які переважно спеціалізуються на продажу корпоративних і державних цінних паперів.

Комісія з цінних паперів і бірж: незалежний безсторонній регуляторний квазісудовий орган, уповноважений стежити за дотримуванням федеральних законів, що регламентують обіг цінних паперів. Метою цих законів є захист інвестора і надання йому всієї інформації щодо цінних паперів, які продаються на біржі.

Людський капітал: Здоров'я, сила, освіта, професійна підготовка та кваліфікація, які людина використовує у процесі трудової діяльності.

Монетарна політика: дії системи Федерального резерву, спрямовані на регулювання доступності й кількості грошей, що перебувають в обігу, та вартості кредитів з метою забезпечення якнайвищого рівня зайнятості, економічного зростання, стабільноті цін і передбачуваності міжнародних економічних операцій.

Нетарифний бар'єр: урядові заходи, зокрема запровадження системи моніторингу імпорту та різних позатарифних зборів, які стимулюють імпорт і можуть привести до обмеження міжнародної торгівлі.

«Новий курс»: програма економічних реформ, запроваджена у Сполучених Штатах у 1930-х роках з метою виходу країни з Великої депресії.

Облігація: сертифікат, яким засвідчено зобов'язання фірми перед його власником періодично здійснювати процентні платежі впродовж певного терміну, а в день вичерпання цього терміну – виплатити фіксовану суму грошей.

Паритет купівельної спроможності: конвертаційний курс різних грошових одиниць до спільної валюти, який урівнює їхню купівельну спроможність.

Попит: загальна кількість товарів і послуг, що їх бажають і мають змогу придбати споживачі за всіма можливими цінами протягом певного періоду.

Послуги: економічна діяльність, зокрема у сфері транспорту, кредитування, страхування, туризму, телекомунікацій, реклами, розваг, обробки даних, консультування, результати якої зазвичай використовують у міру їх створення, на відміну від товарів, які є тривкими.

Продуктивність: вартість виробленої продукції (товарів і послуг), що припадає на одиницю затрачених ресурсів за певний період.

Пропозиція: загальна кількість товарів і послуг, що їх бажають і мають змогу продати виробники за всіма можливими цінами впродовж певного періоду.

Протекціонізм: цілеспрямоване пряме або опосередковане обмеження імпорту з метою забезпечення можливості для відносно неефективного внутрішнього виробника конкурувати з іноземними виробниками.

Регуляція: запровадження вповноваженими урядовими агенціями специфічних правил, що встановлюють структуру і порядок

функціонування окремої галузі промисловості або регламентують певну виробничу діяльність.

Рецесія: істотний спад загальної економічної активності протягом тривалого часу.

Ринок: середовище, в якому покупець і продавець встановлюють ціни на ідентичні або подібні продукти і обмінюються товарами та послугами.

Ринкова економіка: економіка, що покладається на ринкові механізми визначення обсягів виробництва, споживання, інвестицій і заощаджень без втручання уряду.

Робоча сила: у Сполучених Штатах її визначають як кількість людей, які мають або шукають роботу.

Система Федерального резерву: головний орган, що здійснює монетарну політику у Сполучених Штатах, тобто випускає в обіг валюту і регулює кредитування економіки. Він складається з 12 регіональних банків Федерального резерву та 25 їхніх відділень і очолений Керівною радою з семи осіб, яка працює у Вашингтоні (округ Колумбія).

Соціалізм: економічний лад, який передбачає колективну власність на основні засоби виробництва та їх спільне використання, що, як правило, реалізується урядом через систему центрального планування.

Соціальне забезпечення: державна програма пенсійного забезпечення громадян США, яка передбачає грошові виплати людям непрацездатного віку у сумах, визначених на основі особистого внеску найманого працівника та його роботодавця у фонд програми за період трудової діяльності.

Соціальне регулювання: заходи уряду, які мають на меті обмеження чи заборону діяльності корпорацій, що є шкідливою (зокрема тієї, що супроводжується забрудненням навколишнього середовища або передбачає роботу людей у небезпечних для життя і здоров'я умовах), чи навпаки – стимулюють ті види їхньої діяльності, які дають бажані у соціальному плані наслідки.

Стагфляція: поєднання затяжної інфляції з притисненням економічної активності.

Субсидія: економічні переваги (прямі чи опосередковані), які створює уряд для внутрішнього виробника товарів і послуг, часто з метою зміцнення його конкурентноспроможності порівняно з іноземними компаніями.

Тариф: збір, що його стягають при перевезенні товарів через митні кордони з метою отримання надходжень до бюджету чи захисту внутрішнього ринку.

Торговельний баланс: частка платіжного балансу країни, яка стосується імпорту та експорту, тобто торгівлі товарами і послугами, протягом певного періоду. Якщо експорт перевищує імпорт, торговельний баланс вважається надлишковим, якщо ж імпорт пе-

ревищує експорт, то кажуть, що має місце дефіцит торговоального балансу.

Торговельний дефіцит: сума, на яку імпорт країни перевищує її експорт.

Торговельний надлишок: сума, на яку експорт країни перевищує її імпорт.

Фіскальна політика: рішення федерального уряду щодо кількості грошей, яку він витрачає та одержує у вигляді податків, щоб забезпечити повну зайнятість населення та відсутність інфляційних процесів в економіці.

Центральний банк: головний державний орган, що здійснює монетарну політику в країні. Він випускає в обіг гроші і впливає на умови кредитування економіки.

Цінні папери: паперові сертифікати або записи в електронних інформаційних системах, які засвідчують власність на частку активів (акцій) або боргові зобов'язання (облігації).

Фотографії:

Обкладинка і стор. 1: Роберто Бореа/AP Images. 8: Сандра Мілберн/The Hutchinson News/AP Images. 12: Рік Фельд/AP Images. 17: Мері Баткас/AP Images. 20: Тоні Авелар/AP Images. 22: Клер Чендлер/Alaska Journal of Commerce/AP Images. 24, 43: Пол Сакума/AP Images. 28, 63: Марк Леннінген/AP Images. 29: Джін Блайт/AP Images. 31: Даміан Доварганес/AP Images. 32: Рік Педрончеллі/AP Images. 39: Карен Блейер/AFP/Getty Images. 40: Кеворк Джансеізян/AP Images. 42: Рік Баумер/AP Images. 44: Річард Фогель/AP Images. 51: Ед Ендриєцький/AP Images. 54: Девід Дж. Філліп/AP Images. 62: Джоан Зайдель/AP Images.

Діаграми, наведені на сс. 4–5, 14–15, 26–27, 46–47, 52–53, 58–59, надано Центральним розвідувальним управлінням США (ІРУ); на сс. 9, 10 – Департаментом торгівлі США.

Головний редактор – Джордж Клак
Виконавчий редактор – Мілдред Нілі
Відповідальний редактор – Брюс Одесі
Дизайн титульної сторінки – Мінь Чи Яо
Художник-форміловач – Вінсент Г'юз
Підбір фотографій – Меррі Джонсон Слайкер
Художник-форміловач – Сільвія Скотт
Український переклад – Ігор Прохорович
Редактор українського тексту – Світлана Нілова